

Vatikan'ın Devletleşmesi ve Türk Kamuoyu

Establishment of The Vatican City State and Turkish Public Opinion

Ramazan Erhan GÜLLÜ¹

¹Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, İstanbul, Türkiye

ORCID: R.E.G. 0000-0002-6819-4003

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Ramazan Erhan Güllü,
İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Tarih Bölümü, İstanbul, Türkiye

E-posta/E-mail:

ramazan.gullu@istanbul.edu.tr

Başvuru/Submitted: 21.10.2019

Revizyon Talebi/Revision Requested:
04.11.2019

Son Revizyon/Last Revision Received:
17.11.2019

Kabul/Accepted: 20.11.2019

Atıf/Citation: Gullu, R. E. (2019). Vatikan'ın devletleşmesi ve türk kamuoyu. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları-Recent Period Turkish Studies*, 36: 1-28.

<https://doi.org/10.26650/YTA2019-635123>

Öz

19. yüzyıl ortalarında İtalyan birliğinin sağlanması sonrası Roma ve civarının da tamamen İtalyan idaresine girmesi ile Vatikan bağımsız devlet statüsünü yitirmiş ve İtalyan idaresine geçmişti. Vatikan, İtalyan idaresine girmek istememiş, İtalya'nın Vatikan yönetimine müdahaleleriyle devlet ve kilise arasında bir çatışma süreci yaşanmıştı. "Roma Sorunu" olarak adlandırılan bu dönem, Benito Mussolini'nin 1922 yılında iktidara gelmesi sonrası yaptığı çalışmalarla yumuşamaya başlayacak, 1929 yılında Vatikan ve İtalya Devleti arasında imzalanan Laterano Antlaşması ile de tamamen sonlanacaktı. Bu tarihten itibaren Vatikan yeniden bağımsız devlet statüsüne kavuşmuştu. Bağımsızlık sonrası başta Avrupa ülkeleri olmak üzere çeşitli devletlerle resmî ilişkiler kurma çalışmaları yapan Vatikan'ın Türkiye ile resmî ilişki kurması hemen mümkün olmamıştı. Vatikan'ın talebine rağmen Türkiye, bir din devleti ile ilişki kurmanın laiklik ilkesi açısından sorun oluşturacağını düşünmekteydi. Çeşitli tartışmalarla birlikte Vatikan ile Türkiye arasındaki resmî ilişkiler ancak 1960 yılında başlayabilmişti. Bu makalede, Vatikan'ın 1929 yılında bağımsızlığını tekrar elde etmesi sonrası Türk kamuoyunun İtalya'daki gelişmelere bakışı ve Vatikan ile Türkiye arasında resmî ilişkilerin başlama süreci incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Vatikan, Katolik Kilisesi, Benito Mussolini, Laterano Antlaşması, Papa XXIII. Jean

ABSTRACT

After the establishment of the Italian unity in the middle of the 19th century, Rome and its environs were completely under the Italian rule, and the Vatican lost its independent state status, and fell into to the Italian administration. The Vatican did not want to subject to the Italian administration, and there was a process of conflict between the state and the church through Italy's interventions in the Vatican administration. This period, which was referred to as the Roman Question, began to soften with the accession of power in 1922 by Benito Mussolini, and ended completely with the Lateran Treaty, signed in 1929, between the Vatican

and the Italian State. Since then, the Vatican has regained its status as an independent state. After the independence, the Vatican has tried to establish formal relations with various states - mainly European countries-, but has never been able to establish official relations with Turkey, since Turkey thinks that the principle of secularism poses a problem in terms of establishing relations with a religious state. Official relations between Turkey and the Vatican were able to start in 1960, at the end of various discussions. In this article, the Turkish public's perspective on the Vatican's independence, and the process of formal relations between the Vatican and Turkey will be examined.

Keywords: Vatican, Catholic Church, Benito Mussolini, Lateran Treaty, Pope Jean XXII

Giriş

Katolik Hristiyanların en yüksek dinî makamı ve kilise merkezi olan Vatikan, Hristiyanlığın yayılma dönemlerinden itibaren Roma Başepiskoposluğu olarak önemli bir liderlik merkezi şeklinde teşkil edilmişti. Roma ve civarında yaşanan işgal ve istila hadiselerinden etkilenen Vatikan, önemli ve güçlü Katolik ülkelerden olan Fransa'nın güçlenmesiyle bir dönem Fransız hâkimiyetinde kalmıştı. 756 – 1870 yılları arasında bağımsız bir devlet olarak ayakta kalan Vatikan, 1848 yılından itibaren İtalyan birliğinin sağlanması amacıyla İtalya ve çevresinde yaşanan olaylarla İtalya'ya dâhil edilmek istenmişti. Sahip olduğu bölgelerin önemli bir kısmını kaybederek zamanla küçük bir bölge dışında siyasî hâkimiyetini tamamen yitiren Vatikan, Fransa'nın askerî korumasıyla bir süre daha dirense de, İtalya 1870 yılında Vatikan ve ona bağlı bölgeleri ele geçirmeyi başarmıştı. Buna karşılık Papalık, İtalyan idaresine girmeyi kabul etmek istememişti. Papalık'ın direnişine karşılık İtalya politikalarından vazgeçmemiş, İtalya'nın kiliseye yönelik uygulamalarıyla Vatikan'ın bağımsız devlet statüsü de sonlandırılmıştı. Bir süre sonra İtalya, Vatikan'ın ülke içindeki hukuki statüsünü de belirlemiştir. 13 Mayıs 1871 tarihinde İtalya Hükümeti, "Teminat Kanunu" adındaki yeni bir yasayla Papalık'ın statüsünü ve devletle ilişkilerini yeniden düzenlemiştir. Ancak kanun, hükümetin kararı olarak çıkmış ve uygulanmış, Papalık bu kanunu kabul etmemiştir. "Teminat Kanunu"na göre, Papa dinî otoritesini istediği gibi kullanacak ve kendisiyle birlikte diğer dinî meclis üyelerinin yaşadıkları binalara dokunulmayacaktır. Bununla beraber Papa ve diğer Vatikan yetkilileri siyasi olarak İtalyan Devleti'ne bağlı olacaklardır. Dönemin Papası

IX. Pius (1846-1878)¹, kilisesinin resmen tanımadığı bir devletin yasasını kabul etmeyeceğini ifade ederek kanunu reddettiği gibi bu tarihten sonra hem IX. Pius hem de halefleri kendilerini “gayrimeşru İtalya Devleti’nin siyasi tutsakları” olarak tanımlayıp, protesto amacıyla Papalık bölgesinden hiç dışarıya çıkmamışlardı. İtalya ile Papalık arasındaki çekişme ilerleyen yıllarda da artarak devam etmiş, İtalya’nın “Teminat Kanunu” ile Papalık’ı kendine bağlı bir dinî kuruma çevirmesine karşılık Papalık da Katolik ahalinin İtalya Devleti’nin siyasi seçimlerine dahi katılımının kabul edilemez olduğunu ilan ederek, dinî otoritesi üzerinden İtalyan Devleti ile mücadelesini sürdürmeye çalışmıştı. “Roma Sorunu” (Roman Question – Questione Romana) olarak adlandırılan bu çatışma dönemi, genel anlamda Katolik dünyası için sıkıntılı bir sürece sebebiyet vermişti². İtalya ile Papalık arasındaki çekişme 1929 yılında Benito Mussolini’nin Teminat Kanunu’nu feshederek Papalık ile anlaşmasına kadar devam edecek ve bu arada beş Papa görev yapacaktı. Bu dönemde Papalık’ın diğer Avrupa ülkeleri ile ilişkileri de İtalya ile olduğu gibi gergindi. Benzer bir gerginlik, önceki yıllardan beri devam etmekte olan çeşitli sebeplerle Osmanlı Devleti ile ilişkilerde de geçerliydi. İstanbul’da önceki yıllarda açılmış bir Papalık Temsilciliği bulunmaktaydı. Vatikan ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişkiler bu temsilcilik aracılığıyla yürütülmekteydi. Diğer taraftan, 18. yüzyıldan itibaren Osmanlı sınırlarındaki Katolik misyonerlerin faaliyetleri ile oluşan – özellikle Ermeniler arasındaki – Katolik cemaat, 1830 yılında Katolik Ermeni Patrikhanesi’nin kuruluşunu sağlamıştı. Katolik Ermeni Patrikliği dinî olarak Papalık’a bağlı bir kuruluştur. Bu patrikliğin devletle yaşadığı bazı problemlerle birlikte uluslararası ilişkilerdeki gelişmeler, İtalya’da Papalık’la ilgili yaşanan problemlere giden süreçte Osmanlı Devleti ile Papalık arasındaki münasebetlerin gerginleşmesine neden olmuştur. Sultan Abdülmecid ve Abdülaziz dönemlerinde gerilen ilişkiler, II. Abdülhamid döneminde – yine çeşitli problemler yaşanmakla birlikte – daha ılımlı bir seyir takip etmişti. 1877-1878 Osmanlı – Rus Savaşı’ndan sonra Rusya bölgedeki etkinliğini artırmış, Ortodoks Rusya’nın Katoliklere karşı tavrı nedeniyle Vatikan, Osmanlı Devleti ile daha yakın bir siyaset takip etmeye çalışmıştı. Osmanlı Devleti de uluslararası güçlerle ilişkileri açısından Vatikan’la münasebetlerini yakın tutma arzusunda idi. Hatta II.

-
- 1 Papa IX. Pius ve dinî-siyasî faaliyetleri hakkında bkz. Mürsel Özalp, “Papalık Tarihinden Bir Kesit: IX. Pius Dönemindeki Dini ve Siyasal Gelişmeler”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 17, Sayı: 2, 2017, s. 305-330.
 - 2 “Roma Sorunu” ve Katolik dünyasındaki etkileri hakkında bkz. Friedrich Engel-Janosi, “The Roman Question in the Diplomatic Negotiations of 1869-70”, *The Review of Politics*, Vol: 3, nr. 3, July 1941, pp. 319-349.; William C. Mills, “Unity Deferred: The Roman Question in Italian History, 1861-82”, *Past Imperfect*, Vol.: 4, 1995, pp. 31-55.; Carol E. Harrison, “Zouave Stories: Gender, Catholic Spirituality, and French Responses to the Roman Question”, *The Journal of Modern History*, nr. 79, June 2007, pp. 274-305.; John Pollard, “A Court in Exile: The Vatican, 1870-1929”, *The Court Historian*, Vol.: 12, nr. 1, 2007, pp. 35-47.

Abdülhamid, 1888 yılında, İtalya'daki sıkıntılar dolayısıyla Roma'dan ayrılarak bir süre başka bir yerde ikamet etmek düşüncesinde olan Papa XIII. Leo'yu (1878-1903), Katolik Ermeni Patriği Azaryan Efendi aracılığıyla İstanbul'a davet ederek, İstanbul'da ikamet etmesini istemişti. Papa İstanbul'a gelirse de bu süreçte yaşananlar Vatikan'la Osmanlı Devleti arasındaki ilişkilerde, önceki dönemlerdeki gerginliklerin kısmen hafifletilmesini sağlamıştı³.

Vatikan'ın İtalya ile ilişkileri ise gerginliklerin artarak devam ettiği bir seyir takip etmekteydi. Birinci Dünya savaşı ve sonrasındaki süreçte de durum değişmemişti. 1922 yılında Benito Mussolini liderliğindeki faşistlerin iktidara gelişi ise İtalya ile Vatikan arasındaki problemlerin daha kötü hale geleceğinin düşünülmesine neden olmuştu. Ancak umulanın aksine birkaç yıl sonra Mussolini ve Papa XI. Pius (1922-1939) arasındaki görüşmelerle kilise ve devlet arasındaki gerginliğin sonlanması hususunda uzlaşa sağlanmış, 1929 yılında imzalanan antlaşmayla da yaklaşık altmış yıl devam eden sorun çözüme kavuşturulmuştu. Antlaşmayı Papalık adına imzalayacak olan Papalık'ın dışişlerinden sorumlu temsilcisi Kardinal Gasparri'nin rahatsızlığı nedeniyle imza süreci bir süre daha uzayan Laterano Antlaşması neticede 11 Şubat 1929 günü imzalanarak resmen yürürlüğe girmişti. Antlaşmayı Kral Vittorio Emanuele III adına bizzat Başbakan Benito Mussolini, Papa XI. Pius adına da Kardinal Gasparri imzalamıştı⁴. Antlaşma ile 1870'den beri İtalya ile Papalık arasında devam eden ve "Roma Sorunu" olarak tanımlanan anlaşmazlıklar sonlandırılmış ve Vatikan yeniden bağımsız bir devlet haline gelmişti. Aslında Tiber nehri kenarındaki bir tepenin ve orada bulunan Papalık Sarayı'nın adı olan Vatikan, bağımsızlığını yeniden elde etmesi ile devletin de resmî adı olarak kabul edilmişti. Böylece 0,44 kilometrekarelik yüzölçümü ve ortalama bin kişiyi pek

3 İtalya'da Papalık'ın statüsündeki değişim süreci ve bu süreçte Papalık'ın dinî-siyasî faaliyetleri ile Osmanlı – Papalık ilişkileri hakkında bkz. Bekir Zakir Çoban, *Geçmişten Günümüze Papalık*, İstanbul 2009, s. 176-191.; Rinaldo Marmara, *Vatikan Gizli Arşiv Belgeleri Işığında Türkiye ile Vatikan Diplomatik İlişkilere Doğru*, İstanbul 2012, s. 1-24.; Mahmut H. Şakiroğlu, "Vatikan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 42, İstanbul 2012, s. 564-568.; Ahmet Türkan, "Sultan Abdülaziz Dönemi'nde Osmanlı Papalık İlişkileri", *Sultan Abdülaziz ve Dönemi Sempozyumu Bildirileri*, Cilt: III (Ordu ve Siyaset), Ankara 2014, s. 15-35.; Ahmet Türkan, "Sultan II. Abdülhamid Dönemi'nde Papalıkla İlişkiler", *Sultan II. Abdülhamid Sempozyumu Bildirileri*, Cilt: I (İç ve Dış Siyaset), Ankara 2014, s. 321-340.; Ahmet Türkan, "Osmanlı ile Papalık Arasındaki İlk Dostane İlişkiler ve Bunun Doğu Kiliseleri Açısından Önemi" *History Studies*, Vol.: 6, nr. 6, December 2014, pp. 195-215.; Canan Parmaksızoğlu, "Sultan II. Abdülhamid'in Papa XIII. Leo'yu İstanbul'a Daveti", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Cilt: 116, Sayı: 228, İstanbul, Mayıs-Haziran 2017, s. 145-157.; Nahid Sırrı Örik, "Papalık ve Papalar", *Resimli Tarih Mecmuası*, Cilt: III, Sayı: 31, İstanbul, Temmuz 1952, s. 1588-1592.; Taha Toros, "Tanzimat'ın İlanından Sonra Papalıkla İlk İlişkimiz", *Tarih ve Toplum*, Cilt: 19, Sayı: 109, İstanbul, Ocak 1993, s. 26-30. Osmanlı Devleti'nin Katolik Ermeni Cemaati ile ilişkileri bağlamında Papalık'la münasebeti hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Ahmet Türkan, *Ermenilerin ve Doğu Hıristiyanlarının Sorunları Çerçevesinde Osmanlı Papalık İlişkileri*, İstanbul 2012, s. 102-338.

4 Halim Işık, *İlk Papa Aziz Petrus'tan Son Papa Ratzinger'e Papalık Tarihi*, İstanbul 2006, s. 125-128.; John Hearley, *Pope or Mussolini*, New York 1929, s. 17.

geçmeyen nüfusuyla dünyanın en küçük devleti olma özelliğine de sahip olan Vatikan Devleti yeniden tesis edilmiş oluyordu. İtalya ile uzlaşma neticesinde Vatikan tekrar devletleşmekle birlikte, - Türkiye dâhil – diğer ülkelerle nasıl bir münasebetinin olacağı ve uluslararası ilişkilerde resmî konumunun netleşmesi sonraki yıllarda devam eden bir süreç neticesinde belirginleşecekti⁵.

Vatikan Devleti'ne Dair Türk Basınında Yer Alan İlk Haberler

Benito Mussolini 30 Ekim 1922 tarihinde İtalya'da iktidara gelmişti. Millî Mücadele'nin zaferle sonlandığı zamanlara denk gelen bu tarihlerdeki diğer önemli gelişmeler sebebiyle Türk kamuoyu Mussolini'nin iktidara gelişini pek fazla ele almamıştı. O tarihlerde İtalya ile kısmî yakınlıklar söz konusu olmakla birlikte özellikle Lozan Konferansı sırasında Mussolini'nin Türkiye aleyhtarı bazı tavırları da Lozan Antlaşması imzalanmadan önce İtalya ile doğrudan karşı karşıya gelinmek istenmediği için kamuoyunda sert tepki ve eleştirilere neden olmamıştı⁶.

Sonraki süreçte Türkiye ile İtalya arasındaki ilişkilerde tekrar bir yumuşama süreci yaşanmış, Laterano Antlaşması öncesi, 1928 yılında, iki ülke arasında imzalanan Tarafsızlık Antlaşması ve farklı konulardaki çeşitli işbirlikleri⁷ ilişkileri yumuşatmıştı. Bu yüzden Türk kamuoyu İtalya'da yaşanan gelişmelere önceki dönemlere nazaran daha ilgiliydi. Bununla birlikte Türkiye'de kamuoyunun ve hükümetin İtalya'ya karşı güvensizlik hissi tamamen sonlanmış da değildi. İki ülke ilişkilerine aslında “güvensizlik” ve “endişe” hissi egemendi ve ülkeler arasında “göreceli barış dönemi” yaşanmaktaydı. Bu dönem 1930'lu yıllar boyunca da benzer şekilde devam edecekti. Türkiye'nin Balkan Antantı ve Sadâbat Paktı gibi bölgesel ittifaklara girmesini İtalya kendisine karşı işbirliği girişimleri şeklinde yorumlamakta, Avrupa'da gelişen saflaşmalarda da Türkiye

5 C. G. Fenwick, “The New City of the Vatican”, *The American Journal of International Law*, Vol.: 23, nr.: 2, April 1929, pp. 371-374.; Horace F. Cumbo, “The Holy See and International Law”, *The International Law Quarterly*, Vol.: 2, nr. 4, Winter 1948-1949, pp. 603-620.; Kurt Martens, “The Position of the Holy See and Vatican City State in International Relations”, *University of Detroit Mercy Law Review*, Vol.: 83, nr.: 5, Summer 2006, pp. 729-760.; John Hearley, *Pope or Mussolini...*, s. 44-65.

6 Ramazan Erhan Güllü, “Benito Mussolini'nin İtalya'da İktidara Gelişinin Türk Kamuoyuna Yansımaları”, *Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 11, Sayı: 22, Ankara, Güz 2015, s. 305-329.

7 Türkiye ve İtalya arasında 1928 yılında imzalanan “Tarafsızlık, Uzlaşma ve Yargısal Çözüm Antlaşması” ile Anadolu kıyıları ile Meis Adası arasındaki kayacıklar ve Bodrum'un karşısında bulunan Kara Ada'nın egemenliği konusundaki anlaşmazlıklar üzerine bu anlaşmazlıkları çözmek amacıyla 1932 yılında imzalanan sözleşmenin metinleri için bkz. İsmail Soysal, *Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları, I. Cilt (1920-1945)*, Ankara 2000, s. 341-351.

ile İtalya farklı saflarda yer almaktaydılar⁸. Bütün bunlar Türkiye'nin Vatikan'a karşı tavırını da etkileyen faktörlerdi. Laterano Antlaşması, İtalya ile Papalık arasında bir uzlaşma olarak ortaya çıktığı için, devam eden güvensizliğin de tesiriyle kamuoyunun Vatikan konusuna yaklaşımı oldukça ihtiyatlıydı. Ayrı bir devlet olarak yeniden teşekkül etse de Vatikan'la ilişkiler İtalya'dan bağımsız değildi. Antlaşma resmen imzalanmadan birkaç gün önce Mussolini ile Papalık arasında süren görüşmelerin neticelendiğine ve bir antlaşma imzalanacağına dair haberler yayımlanmaya başlanmıştı. Ağırlıklı olarak Roma ve Paris kaynaklı uluslararası haber ajanslarından aktarılan bu haberlerle Vatikan'da yaşanan idarî değişim ve uluslararası kamuoyunun bu değişime bakışı anlatılmaya çalışılmaktaydı. Mussolini ile Kardinal Gasparri arasında imzalanacak olan itilafnâme ile Papalık'ın dinî otoritesi yanında sivil bir hükümete de sahip olması kabul edilmekteydi. Böylece Papa, cismânî (sivil) bir kuvvete de sahip bir hükümdar statüsü elde etmişti. Bu durum Papalık'ın, Papa IX. Pius'tan itibaren kaybettiği sivil otoriteyi tekrar kazanması anlamına gelmekteydi. Aynı zamanda bu antlaşma iktisadî hukukun da bütün İtalya'da hemen tatbikini öngörmekte ve önceki dönemlerde geçerli olan bütün istisna ve imtiyazları ortadan kaldırmaktaydı. Arazi değişimi olarak Vatikan'ın arazisine sadece Saint Pierre Kilisesi'nin arkasında bulunan bir geçit dâhil edilecekti ve artık İtalya'da Papalık'ın da bir sefaret heyeti bulunacaktı. Ayrıca İtalya Hükümeti Papalık'a iki milyar lire⁹ tazminat ödeyecekti¹⁰.

Papalık ile Mussolini arasında imzalanan bu antlaşmaya, diğer bir önemli Katolik ülkesi olan Fransa da son derece olumlu bakmaktaydı. Fransa'ya göre bu sayede Papa'nın tüm hukuku korunduğu gibi, uluslararası alanda istiklâlî ve otoritesi de artırılmış olacaktı¹¹. Fransa Hükümeti'nin resmî görüşü bu yönde olmakla birlikte Fransız kamuoyunda farklı fikirlerin bulunduğu da Türk basınına yansıyan haberler arasındaydı. Son durumun Papalık için bir kazanç olduğu hususunda hemen hemen herkes hemfikir olmakla birlikte kamuoyunun önemli bir kısmının, Papa hürriyetini elde etmiş olmakla beraber, kilisenin uluslararası bir güç haline gelmesi için çalışan çeşitli kuvvetlere karşı koyup koyamayacağı konusunda endişelere sahip oldukları belirtilmekteydi. Diğer

8 Mevlüt Çelebi, "Atatürk Dönemi ve Sonrasında Türkiye – İtalya İlişkilerini Etkileyen Faktörler", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: XXXI, Sayı: 91, Ankara, Bahar 2015, s. 104-115.

9 Lire: İtalya'nın 2002 yılında Avrupa Birliği üyeleriyle birlikte ortak para birimi Euro'ya geçinceye kadar kullandığı kendi para birimi.

10 "Papa ile İtalya Anlaşta", *Cumhuriyet*, nr. 1710, 9 Şubat 1929, s. 3.; "Vatikan ve M. Mussolini", *İkdam*, 11422, 9 Şubat 1929, s. 3.; "Vatikan Hükümeti", *Milliyet*, nr. 1077, 9 Şubat 1929, s. 1.; "Avrupa'da Yeni Bir Hükümet – İtalya Papalığı Hükümet Olarak Tamdı", *Vakit*, nr. 3983, 9 Şubat 1929, s. 1.; "Yeni Bir Hükümet – Papa Müstakil Hükümdar Oldu", *Anadolu*, nr. 4319, 10 Şubat 1929, s. 1.; "İtalya'da Papalık Müstakil Hükümdardır", *Hizmet*, nr. 1947, 10 Şubat 1929, s. 1.; "Papalık da Nihayet Cismanî Bir Hükümet Oldu", *Son Saat*, nr. 1401, 10 Şubat 1929, s. 3.

11 "Fransızların Fikri", *Milliyet*, nr. 1077, 9 Şubat 1929, s. 1.

taftan Papalık'ın aldığı tazminatın da 1870 yılında uğradığı zararın ancak bir kısmını telafi edebileceği, İtalyan siyasetinin bu konuda da başarılı olduğu görüşü, aynı çevrelerin diğer bir önemli eleştirisi olarak zikredilmekteydi¹². Ancak Papalık'ın alacağı iki milyar liralık tazminatın, sonradan yedi yüz elli milyon lira eksiltiyle ödenmesi kararlaştırılmıştı. İtalya Hükümeti Papalık'a bir milyar iki yüz elli milyon liralık tazminatı hemen ödeyecek, bunun yanında Papalık için bir milyon lira değerinde hazine payı verecekti¹³.

Türk basınına yansıyan haberlere göre antlaşmaya İngiltere'nin yaklaşımı da oldukça olumluydu. Dışişleri Bakanı Austen Chamberlain, Vatikan'daki gelişmelerle ilgili bir açıklama yaparak, antlaşmadan duydukları memnuniyeti dile getirmişti. Chamberlain'in konuşmasının Türkçe tercümesi gazetelerde şöyle geçmekteydi¹⁴:

“İngiltere her ne kadar Protestan bir millet ise de tebaası arasında milyonlarca Katolik vardır. Papa ile İtalya arasındaki ihtilafın halledilmesi onları büyük bir sevince gark edecektir. Bundan altmış sene evvel “Roma Meselesi” na-kabil-i hâl telâkki ediliyordu. Bu gün de o derecede hâlli na-kabil telâkki edilen meseleler vardır. Temenni edelim ki Vatikan ile Kral arasındaki cidal gibi seri ve mesut bir şekilde halledilsin.”

Antlaşmanın sivil yetkiler anlamında Papa'ya o sıradaki en önemli katkısı, artık Papa'nın istediği yere seyahat edebilme hakkını elde etmesiydi. Papa, henüz resmen imzalanmasa da içeriği belirlenmiş olan antlaşmadan doğan haklarını kısmen hayata geçirmeye başlamıştı. Kendisini ilk ziyarete gelenlerden birisi olan İsveç Kralı'nı kabulüyle siyasi yetkilerini ve otoritesini kullanmaya başlamış oluyordu¹⁵.

Laterano Antlaşması olarak isimlendirilen antlaşma resmî olarak 11 Şubat 1929 Pazartesi günü imzalanmıştı. Resmen imzalanarak yürürlüğe girmesi, Kardinal Gasparri'nin rahatsızlığı nedeniyle bir süre ertelenen antlaşmanın uygulamaya geçmesinden sonra Mussolini'nin birçok kardinali âyân azâsı yapmak niyetinde olduğu da Türk basınında Paris merkezli olarak nakledilen haberler arasındaydı¹⁶.

12 “Vatikan İ'tilâfı – Papalığın İtalya ile İ'tilâfı Türlü Türlü Tefsir Ediliyor”, *Milliyet*, nr. 1078, 10 Şubat 1929, s. 2.

13 “Papa – İtalya İ'tilâfı”, *Cumhuriyet*, nr. 1713, 12 Şubat 1929, s. 3.; “Papa ve Mussolini”, *İkdam*, nr. 11425, 12 Şubat 1929, s. 3.; “Papaya Verilecek Para”, *Milliyet*, nr. 1080, 12 Şubat 1929, s. 2.

14 “İtalya – Papalık Arasındaki Muahede Hakkında İngiliz Hariciye Nazırı Ne Diyor”, *Anadolu*, nr. 4323, 14 Şubat 1929, s. 1.; “İtalya Devleti'nin Dini – Papa ile Yapılan Muahede İtalyan Devleti'nin Dinini Gösteriyor”, *Hizmet*, nr. 1951, 14 Şubat 1929, s. 1.

15 “Papa ve İtalya – M. Mussolini Papa ile Yapılan Muahedeyi İmzaladı”, *Cumhuriyet*, nr. 1712, 11 Şubat 1929, s. 3.; “Vatikan ve Mussolini”, *İkdam*, nr. 11424, 11 Şubat 1929, s. 3.; “Papa İsterse Ecnebi Memleketlere Gidebilecek”, *Milliyet*, nr. 1079, 11 Şubat 1929, s. 2.

16 “Papa ve Mussolini”, *İkdam*, nr. 11425, 12 Şubat 1929, s. 3.; “Kardinaller Âyan Oluyor”, *Milliyet*, nr. 1080, 12 Şubat 1929, s. 2.

Benito Mussolini ile Kardinal Gasparri arasında imzalanan antlaşma, uzun zamandır kilise ile hükümet arasındaki çatışma dolayısıyla yaşananlardan rahatsız olan İtalyan toplumunu da rahatlatmıştı. Halk antlaşmayı çeşitli gösterilerle kutlamıştı. Antlaşma, 20 Nisan'da İtalyan Mebusan Meclisi'ne sevkedilecek, meclisin ve Kral'ın tasdiki ile bütün resmî işlemler tamamlandıktan sonra da Kral, Papa'yı ziyaret edecekti. Roma merkezli İtalyan gazetelerinden Türkçe'ye tercüme edilerek Türk gazetelerinde yayımlandığı haliyle antlaşmanın esas noktaları şu şekildeydi:¹⁷

“İtalya, Teminat Kanunu’nu fesheden muahedeyi imza ve Papa’nın hükümdar sıfatıyla tahdit ve tadil edilmiş olan arazi ile Vatikan beldesi üzerindeki tam ve fiilî hukuk-u hükümrânîsini ve hakk-ı kazâsını kabul ve teslim etmektedir. İtalya, Papalık’ın eski eyaletleri ve kilise müessesesinin zayi etmiş oldukları emval ve emlâka mukabil bir tazminat ita eder. Nihayet konkordato, Papa ile İtalya arasındaki münasebeti tayin ve tespit etmektedir. Papa, Roma meselesinin kat’î surette halledilmiş olduğunu beyan ve ilân eder. Müşarünileyh, İtalya Krallığı’nı hâl-i hazırda ki şekli ve kanun-u esâsîsi ile tanır.”

Bu temel esaslar etrafında imzalanan antlaşma aslında bir giriş bölümü ile birlikte üç farklı sözleşmenin birleşiminden oluşmaktaydı. Sözleşmeler temel olarak, Vatikan'ın konumu ve statüsü, İtalya'nın Vatikan ve Katolik inancıyla ilişkisi ve Vatikan'ın mali durumunun nasıl olacağı gibi temel konu ve başlıkları içermekteydi¹⁸. Antlaşma ile İtalya, Papalık'ın Vatikan üzerindeki tam mülkiyet hakkını tanıırken, İtalyan Devleti'nin yegâne dininin Katoliklik olduğunu da kabul ediyordu. Vatikan bölgesi münhasıran Papalık'ın hâkimiyetinde olacaktı. İtalya, Papalık'ın diğer devletlerle ulaşım ve telgraf/telefon bağlantılarını da sağlayacaktı. Vatikan'da ikamet edecek din adamları ile diğer kişilerin sınıf ve statüleri ile Vatikan'da ikamet etmeyen ama Papalık'a bağlı olan kişilerin sahip olacakları muafiyetler de yine antlaşma hükümlerince belirlenmişti¹⁹.

İmzalanan antlaşma ile Vatikan'ın devletleşmesinin ardından merakla beklenen uygulamalar, Papa'nın hükümdarlık yetkilerini ne ölçüde kullanacağı ve dünya siyaseti üzerinde ne tür etkiler yapmaya çalışacağı idi. Örneğin Vatikan, Cemiyet-i Akvam'a üye olmak isteyecek miydi ve böyle bir talepte bulunursa Batılı devletlerin bu talebe

17 “Papa – İtalya İtilâfî Tezahurâtı”, *Ahenk*, nr. 10700, 13 Şubat 1929, s. 1.; “İtalya ve Papalık: İtilâfnâme Ne Gibi Mevâdî İhtivâ Ediyor – İtalya Kralı Papa’yı Ziyaret Edecek”, *Cumhuriyet*, nr. 1714, 13 Şubat 1929, s. 3.; “İtalya ile Papa Barıştı”, *İkdam*, nr. 11426, 13 Şubat 1929, s. 3.; “Roma Meselesi – İtilâfîn İmzası Münasebetiyle Roma’da Büyük Nümayişler Yapıldı”, *Milliyet*, nr. 1081, 13 Şubat 1929, s. 2.

18 Antlaşmanın maddeleri için bkz. John Hearley, *Pope or Mussolini...*, s. 221-256.

19 “İtalya Devleti’nin Dini – Papa ile Yapılan Muahede İtalyan Devleti’nin Dinini Gösteriyor”, *Hizmet*, nr. 1951, 14 Şubat 1929, s. 1.; “Papa ve İtalya”, *İkdam*, nr. 11427, 14 Şubat 1929, s. 3.; “Papalık – Roma Hükümetiyle Akdedilen Mukavele”, *Milliyet*, nr. 1082, 14 Şubat 1929, s. 2.

yaklaşımları nasıl olacaktı?²⁰ Diğer yandan, dinî otoritesini zaten kullanmakta olan Papa, dinî faaliyetleri ile siyasi iktidarını her zaman yanyana mı kullanacak şekilde bir soruya da neden olmuştu. Yaşanan siyasi dönüşümden birkaç hafta sonra Almanya’da toplanması daha önceden planlanmış olan bir Katolik kongresinin hazırlıkları da devam etmekteydi. Laterano Antlaşması’nın imzalanması üzerine Papa da bu toplantıya iştirak etmesi için davet edilmişti. Dinî bir toplantı için yapılan bu davet, Papa’nın elde ettiği yeni statü ile nasıl bir tavır takınacağıının görülmesi açısından önemli bulunmaktaydı²¹.

Uluslararası alanda merak edilen bu sorularla birlikte, aslında yaşanan değişimin Vatikan kadar İtalya için de önemli olduğu açıktı. Türk kamuoyunun Vatikan’ın devletleşmesine yönelik temel yorumu, bu sayede İtalya’daki faşist hükümetin iç ve dış siyasette itibarını kuvvetlendirme çabasında olduğu şeklindeydi. Papalık ve İtalya arasında hem mülkiyete hem de ruhani haklara ilişkin problemlerin çözülmesi, tüm Avrupa’yı ilgilendiren mühim bir sorunun halli şeklinde İtalya Hükümeti’nin lehine neticeler doğuracaktı²².

Türk basınında yer alan haberlerde Papa’nın uluslararası statüsünün nasıl olacağı sorgulanmakla birlikte Türkiye ile Vatikan arasında resmî ilişki kurulup kurulmamasına dair herhangi bir haber veya yorum yer almamaktaydı. Devletin de resmen böyle bir teşebbüsü bulunmamaktaydı. İstanbul’daki Papalık Vekâleti’nin Vatikan ile yaptığı yazışmalarda ise Türkiye’nin aslında İtalya ile yakın zamanlarda görülen yakınlaşma ve imzalanan bazı antlaşmalar sonrası Vatikan ile de bir antlaşma imzalamak niyetinde olduğu ifade edilmekteydi. Ancak İngilizler böyle bir antlaşmaya engel olmak için, İngiliz gazetelerinde Türkiye’nin Hristiyanlaşacağına dair kasıtlı haberler yaptırarak Türk kamuoyunu galeyana getirmeye çalışmaktaydılar. Bu söylemler yüzünden Müslümanların galeyana gelmesini sağlamak isteyen İngiltere, ülkede oluşacak Hristiyan karşıtı ortam sayesinde hükümetin Vatikan’ı görmezden gelmesini sağlamak istiyordu ve bunda da başarı sağlamıştı²³.

20 “Papalık Cemiyet-i Akvam’a Girecek mi?..”, *Cumhuriyet*, nr. 1716, 15 Şubat 1929, s. 4.; “Vatikan Cemiyet-i Akvam’a Girmek İsterse İngiltere Ne Yapacak?”, *Milliyet*, nr. 1083, 15 Şubat 1929, s. 2.

21 “Papa Davet Edilecek”, *Ahenk*, nr. 10712, 27 Şubat 1929, s. 1.

22 Muharrem Feyzi, “İtalya ile Papalık Arasında Akdedilen İ’tilâfın Mahiyeti Nedir?”, *Cumhuriyet*, nr. 1717, 16 Şubat 1929, s. 3. Papalık ile İtalya arasındaki problemlere dair tarihî sürecin de değerlendirildiği yazının tam metni için bkz. Ek: 1.

23 Rinaldo Marmara, *Vatikan Gizli Arşiv Belgeleri Işığında...*, s. 181-182.

İtalya'nın Revizyonist Politikaları Çerçevesinde Vatikan ile Resmî İlişki Kurulup Kurulamayacağına Dair Tartışmalar

Vatikan'ın devletleşmesinden kısa süre önce Türkiye ile İtalya arasında imzalanan “Tarafsızlık ve Yargısal Çözüm Antlaşması” ile kapitülasyon sisteminin de tamamen yürürlükten kalkması ile diplomatik ilişkilerin eşitlik prensibi doğrultusunda yürütülmesi noktasında uzlaşmaya varılmıştı. Böylece taraflar arasında yaşanabilecek siyasi, ticari, mali ve adli sorunların önüne geçilmeye çalışılmıştı. Bununla birlikte 1930'lardan itibaren iç politikasında “kolektif birlikteliği” sağlamaya çalışan Mussolini'nin revizyonist dış politikası kapsamında Balkanlar ve Doğu Akdeniz'e yönelik hedefleri Türkiye'yi rahatsız etmiş, bu süreçte Türkiye statükocu devletlerle yakınlaşmaya başlamıştı. 1932 yılında Türkiye ile İtalya arasında imzalanan Anadolu Kıyısı ile Meis (Castellorize) Adası Arasında Karasularının Sınırlandırılması ve Bodrum Karşısındaki Kara Ada'nın Egemenliği Konusundaki Sözleşme taraflar arasındaki güven sorununu çözememişti. 1934 yılında kurulan Balkan Antantı içerisinde yer alan Türkiye'nin 1935 yılında Habeşistan'ı işgal eden İtalya'ya karşı statükocu devletlerle birlikte hareket etmesi ve İtalya'ya karşı Cemiyet-i Akvam tarafından uygulanan yaptırımlara katılması iki ülke arasındaki güvensizliği daha da artırmıştı. İtalya'nın İkinci Dünya Savaşı öncesindeki ve savaş sırasındaki tutumu da Türk-İtalyan ilişkilerinin iyice zayıflamasına neden olacaktı. Ancak savaş sonrasında itibaren ilişkiler normal seyrine dönmeye başlayacaktır²⁴.

Bu süreç Türkiye'nin Vatikan ile ilişkilerini İtalya ile olan ilişkilerinin doğrudan etkilediğini göstermektedir. Mussolini'nin görünürde ayrıcalıklarla yeniden bir devlet statüsüne kavuşturduğu Vatikan'la uzlaşma çabalarının, iç politikasında kolektif birlikteliği sağlamaya yönelik planlarının bir parçası olduğu ve revizyonist taleplerini gündeme getirmesini destekleyecek bir hamle şeklinde değerlendirilebileceği de göz ardı edilmemelidir. Bu yüzden Türkiye'nin, Vatikan'ın uluslararası alanda tanınma çabalarına yaklaşımı son derece ihtiyatlı olmuştur. Vatikan yeniden bir devlet statüsüne sahip olduktan sonra uluslararası alanda tanınarak diğer devletlerle resmî ilişkilerini başlatmak için de girişimlerde bulunmaya başlamıştı. Türkiye ise Vatikan'ı tanıyarak resmî ilişkilerde bulunmamaktaydı. Osmanlı döneminden beri – 19. yüzyılın ikinci yarısında – oluşturulmuş yarı resmî bir kurum olarak İstanbul'da bulunmakta olan Papalık Vekâleti, devlet nazarında resmî bir kurum ve muhatap makamı değildi. Ayrıca Lozan Antlaşması'na göre Türkiye'de gayrimüslimler resmî azınlık statüsünde olmakla birlikte devlet azınlık

24 Süreç hakkında bkz. Türkan Cantemur, “Türkiye – İtalya İlişkileri (1930-1950)”, 38. *ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi) Bildirileri, II. Cilt – Tarih ve Medeniyetler Tarihi*, Ankara 2012, s. 779-813.

tanımını sadece Rum, Ermeni ve Museviler için kullanmakta, diğer gayrimüslim topluluklar azınlık statüsüne dâhil edilmemekteydi²⁵. Dolayısıyla Türkiye’de yaşayan az sayıdaki Katolik topluluk azınlık statüsüne sahip değillerdi. Yine Lozan Antlaşması ile birlikte Fransa’nın Osmanlı Devleti’nde sahip olduğu kapitülasyonlar sayesinde 17. yüzyılda uygulanmaya başlayan ve devletin sonuna kadar sürmeye devam eden Katolikleri himaye hakkı da sonlanmış oluyordu. Lozan Antlaşması’nda milli bağımsızlığa aykırı görülen diğer ayrıcalıklarla birlikte Fransa’nın Katolikler üzerindeki bu hakkı da kaldırılmıştı. Papalık, Lozan Antlaşması öncesinde de – özellikle Milli Mücadele sırasında – Fransa’nın Türkiye Katoliklerini himaye hakkını kendi üzerine alabilmek için uğraşmış ancak o zaman da bu konuda istediğini alamamıştı²⁶. Bu durumların etkisiyle Papalık, bundan böyle Türkiye ile resmî ilişkilere başlayarak Papalık Vekâleti’nin devlet tarafından tanınmasını ve Türkiye’de yaşayan Katoliklerin dinî makamı olarak bu vekâletin kabul edilmesini sağlamak istiyordu. Böylece Türkiye’de yaşayan Katolikler artık doğrudan Vatikan’a bağlı hale getirilmiş olacaktı. Türkiye ise “laiklik” ilkesi gereği dinî bir devlet olan Vatikan ile resmî ilişkilere başlayarak Papalık Vekâleti’ni resmen tanıyamayacağını²⁷, ülkede yaşayan Katoliklerin hangi milletten olurlarsa olsunlar kendi milletlerinin temsilcileri tarafından temsil edildiklerini ifade etmekteydi. Dolayısıyla Papalık Vekâleti’nin böyle bir dinî statü sahibi olmasını gerekli görmemekteydi. Vatikan resmî muhatap olarak kabul edilmeyince de Türkiye’de resmî olarak Katolik Fransa’nın temsilciliği bulunduğu için Türkiye’de yaşayan Katolikler Fransız Elçiliği tarafından temsil edilmekte ve Lozan Antlaşması’nda resmen kaldırılmış olmasına rağmen Katolikler üzerinde Osmanlı döneminde olduğu gibi Fransa’nın himaye ve etkinliği devam etmekteydi. İstanbul’da, yine Osmanlı döneminden beri görev yapmakta olan Papalık Vekilliği resmî bir kuruluş olarak kabul edilmediği için, Papalık Vekili de Fransız Sefareti’nin bir görevlisi gibi değerlendirilmekteydi. Katolik olduğu için Papalık Vekili, Fransız Sefareti’nin yetkisi altına bırakılmıştı. Papalık ise bu durumu doğru bulmayarak, Osmanlı Devleti döneminde Fransa’nın kapitülasyonlar sayesinde Katoliklerin temsilcisi haline geldiğini, bugün kapitülasyonlar kalktığı için

25 Ramazan Erhan Güllü, *Türkiye’de Gayrimüslimlerin Yönetimi – Osmanlı’dan Cumhuriyet’e -*, İstanbul 2018, s. 360.

26 Abdurrahman Bozkurt, “Fransa’nın Osmanlı Devleti’ndeki Katolikleri Himaye Hakkı ve Bunun Sona Ermesi”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, Sayı: 52, 2010/2, İstanbul 2011, s. 123-151.

27 Rinaldo Marmara, *Vatikan Gizli Arşiv Belgeleri Işığında...*, s. 183-184.

Türkiye’de böyle bir hakkın söz konusu olamayacağını belirtiyordu²⁸. Ayrıca Papalık, herhangi bir milletin değil tüm Katoliklerin kilisesiydi. Bu yüzden de Katoliklerin dinî olarak doğrudan kendileri ile bağlantılı olmaları gerekiyordu²⁹.

Vatikan’ın bu konudaki görüşü doğru ve haklı olmakla birlikte Türkiye, Vatikan’ı tanıyarak Fransa’nın Katolikler üzerindeki etkinliğini – Lozan Antlaşması’na rağmen - kırmamıştı. Diğer bir ifadeyle Katoliklerin temsilciliğini İtalya’ya vermektense Fransa’nın bu husustaki etkisini ve ayrıcalığını *de facto* olarak sürdürmesini tercih etmişti. Türkiye’nin bu tavrında “laiklik” ilkesi hakkında haklı hassasiyeti ile birlikte, İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar sarkan süreçte İtalya’ya karşı devam eden güvensizliğin bir yansımasının da etkili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. İtalya’dan gelecek tehdit algısı, Türkiye’nin Katoliklerin temsili konusunda Fransa’nın fiilî ayrıcalığını sürdürmesine müsaade etmesine neden olmuştu. Bu yüzden, İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar Türkiye’de resmî düzeyde veya kamuoyunda yoğun bir şekilde Vatikan’ın tanınması ve resmî ilişkiler kurulması hususunda talepler görülmemektedir. Bu konudaki tartışmalar ve Türk kamuoyunun Vatikan’ın tanınması gerektiğine dair görüşleri İkinci Dünya Savaşı sonrası çok partili hayatın başlaması ve Batıyla yakınlaşma sürecinde yoğunlaşmaya başlayacaktır. Demokrat Parti’nin iktidara gelmesi sonrası, “Soğuk Savaş” döneminin de etkisiyle komünizm karşıtı söylemler ve bu konuda uluslararası alanda yapılan işbirlikleri çerçevesinde Vatikan’la yakınlaşma düşüncesi daha sık dile getirilmeye başlanmıştı. Ayrıca kendini artık tamamen Batı bloku içerisinde konumlayan Türkiye’de, savaş sonrası Cumhuriyet’in ilân edildiği İtalya ile ilişkiler hususunda önceki dönemlerde görülen güvensizlik ve endişe hissi ortadan kalkmıştı. Aksine, artık her iki ülke başta Akdeniz’in güvenliği meselesi olmak üzere birçok konuda daha yakın ilişkiler kurmaları gerektiği konusunda hemfikir idiler³⁰. İtalya’da 1948 Anayasası ile Laterano Antlaşması’nın anayasa tarafından da onaylanması ve Vatikan ile ilişkilerin devletin uygulamalarının bir parçası haline getirilmesi de İtalya ile ilişkilerini yakınlaştıran Türkiye’nin Vatikan’la ilişkiler konusunda da olumlu bir tavra dönmesini sağlayan etkenlerden olmuştu. Bununla beraber bu dönemde de Türkiye’de, Vatikan’ın tanınmasına itiraz edenler “laiklik” ilkesini gerekçe gösterirken, tanınma taraftarı olanlar da

28 Lozan Antlaşması’nın imzalanmasından itibaren Vatikan bu görüşünü sürekli dile getirmişti. Türkiye’nin Roma Sefiri Suad Bey, 1923 yılı Ekim ayında Vatikan temsilcisi Kardinal Gasparri ile bir görüşme yapmıştı. Lozan Antlaşması’nın hemen ertesi aylara denk gelen bu görüşmede Kardinal Gasparri, Türkiye’de yaşayan Katoliklerin Fransa’nın himayesinde kabul edilmesini doğru bulmadıklarını söylemişti. Roma Mümessilliği’nden Hariciye Vekâleti’ne gönderilen 16 Ekim 1923 tarihli telgrafnâme sureti; *Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA.)* Yer nr: 30,10,0,0 Fon Kodu: 236,594,9.

29 Rinaldo Marmara, *Vatikan Gizli Arşiv Belgeleri Işığında...*, s. 186-187.

30 Mevlüt Çelebi, “Atatürk Dönemi ve Sonrasında Türkiye – İtalya İlişkilerini Etkileyen Faktörler”, s. 115-124.

Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı sonrası politikalarına uygun olarak Vatikan'la özellikle komünizm karşıtlığı dolayısıyla müttefik ve işbirliği içinde olmanın gerekliliğini vurguluyorlardı. Bu görüşte olanlardan birisi Demokrat Parti'nin İstanbul milletvekillerinden Nazlı Tlabar'dı. Tlabar, 1951 yılı Şubat ayında mecliste yaptığı bir konuşmada, Türkiye'nin bir an önce Vatikan'ı tanıyarak siyasi ilişkilere başlaması ve her iki ülkenin karşılıklı temsilciler görevlendirmesinin sağlanması gerektiği görüşündeydi. Tlabar'a göre Vatikan'ı dünyada 52 ülke tanırken ve bunların çoğu da demokrasi ile yönetilirken, tanımayanlar Sovyet Rusya ile Bulgaristan idi. Türkiye bu cephede tarafını belirlerken bu ayrımı da dikkate almalıydı. Ayrıca Vatikan'la siyasi ilişkiler başlatmanın "laiklik" ilkesiyle çelişeceği düşüncesine karşı çıkan Tlabar, ABD ve Fransa gibi laik ülkelerin de Vatikan'la siyasi münasebetlerini tesis ettiklerini belirtiyor, siyasi varlığı belirlenmiş bir devletle ilişki kurmanın doğal olduğunu ifade ediyordu. Diğer taraftan Vatikan'la ilişki kurmanın Türkiye'yi dünyada güçlü kılacağı da görülmeliydi. Eğer Vatikan'ın Türkiye'de temsilcisi bulursa idi Bulgaristan'ın orada yaşayan Türklere yaptığı mezalim bizzat o temsilci tarafından kınanacak ve böylece Bulgaristan'daki zulüm dünyaya duyurulacaktı. Bu yüzden dünyada Türkiye'nin sesinin duyulması açısından da Vatikan'la ilişkiler önemliydi³¹.

Nazlı Tlabar'ın sözlerine karşılık Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü verdiği cevapta Vatikan'ın tanınması ve her iki tarafın resmî temsilciler ataması hakkında yine net bir şey söylememiş, konunun çok önemli olduğunu vurgulamakla birlikte farklı yönlerinin de olduğunu belirterek, o sırada hükümetin bu yönde bir politikasının bulunmadığını imâ etmişti. Köprülü'nün cevabı şöyleydi:

*"Vatikan nezdinde hükümetimizin temsil edilmesi işi uzun zamandan beri bir tetkik mevzuu olmuştur. Ben de bu işle alâkadar olarak tetkik ettirmekteyim. Arzettiğim mesele zannedildiği kadar basit bir mesele değildir. Bunun bir takım hukuki, muhtelif alâkaları, muhtelif avâkı ve netâyici vardır. Onun için bütün bunları heyet-i mecmuasiyle birlikte tetkik etmek mecburiyetindeyiz. Şunu da söyleyeyim ki, resmî olmamakla beraber Vatikan'la bu kadar mühim bir makamlarımızda hususi olarak dostluk münasebetlerimiz çok mühimdir ve bu dostluk münasebetlerinden her iki taraf da istifade etmektedir."*³²

Konu bir yıl sonra, 1952 yılında, bütçe görüşmeleri sırasında mecliste yeniden gündeme gelmişti. Konuyu bu defa İstanbul Milletvekili Andre Vahram Bayar gündeme taşımış ve Papalık Vekilliği'nin Fransız Sefareti'ne bağlı olarak çalışmasının oluşturduğu

31 T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Cilt: 5, Dönem: IX, Toplantı: 1, (Ellinci Birleşim, 24.II.1951), s. 679-680. Nazlı Tlabar'ın konuşmasının tam metni için bkz. Ek: 2.

32 T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Cilt: 5, Dönem: IX, Toplantı: 1, s. 698.

problemlere vurgu yaparak, Türkiye'nin Vatikan ile resmî ilişkilere başlamasının önemini vurgulamıştı. Bir yıl önce Papa ile yaptığı görüşmeye vurgu yaparak konuyu gündeme getiren Bayar'ın, konuşmasında Vatikan ile ilişkiler hususunda söyledikleri şöyleydi³³:

“... Geçen sene yapmış olduğum seyahatimde Roma'da bulunduğum sırada Vatikan Hariciye Bakanı Monsenyör Tordini ile bir mülâkatımda bu zat milletimiz ve hükümetimiz hakkında çok sitayişkâr bir lisan kullanmış ve hem demokratik inkişaflarımızı, hem de beynelmilel demokrasî demek olan barış davasına karşı alâkamızı hararetleli kelimeler ile ifade etmiştir.

Bu mülâkattan bir gün sonra Papa tarafından bir davetiye aldım ve ertesi sabah Costel Gamdolfo sayfiyesindeki konağına gittim. Çok samimî bir resm-i kabule mazhar olduğumu şükranla yadetmeyi bir vazife bilirim. Bu iltifat şüphesiz ki şahsıma değil, doğrudan doğruya milletimin yüksek prestijine ve ona karşı beslenen hürmete medyun idi.

Papa, milletimizin ve hükümetimizin dünya barışı uğrunda sarfettikleri kıymetli fedakârlıkları dikkat ve hayranlıkla takip ettiğini ve kendisinin de başlıca gayesini teşkil eden bu müşterek davadan dolayı milletimize karşı hissettiği samimi sempatiyi tebarüz ettirdikten sonra milletimizin selâmet ve saadeti için dua ettiğini söyledi. Bu münasebetle Devlet Başkanımız'a, hükümetimize ve yüksek meclisimize samimiyet ve hürmet hislerinin iblâğına tercüman olmağımı rica etti.

Menfaat ve siyasi dava birliği kadrosunu da aşan bir samimiyetle bize karşı mütehasıs bulunan Vatikan Devleti ile siyasi münasebetler tesisi kanaatimce faydalı olacaktır. Filhakika Vatikan iki bin seneden beri varlığını muhafaza etmiş en büyük mânevi kuvvetlerden birisidir. Aynı zamanda önemli bir müşahede ve malûmat merkezidir.

Türkiye ile Vatikan arasında münasebetler kurulmamış olduğundan Papa'nın mümessili Fransız Büyük Elçiliği nezdinde temsil vazifesini görmektedir. Hükümetimiz bu mümessili Vatikan Temsilcisi olarak değil, Türkiye'deki Katoliklerin mânevi şefi olarak tanımaktadır.

Birçok Müslüman milletleri dâhil 53 milletin resmen tanımış olduğu Vatikan Devleti, münasip görülüp de hükümetimiz tarafından da resmen tanındığı taktirde, vefatı dolayısıyla hâlen münhal olan Papalık Mümessilliği'ne yakında tâyin edilecek yeni mümessil itimatnâmesini eskisi gibi Fransız Büyük Elçiliği'ne değil, Türkiye Hükümeti'ne verecek ve bu suretle kapitülasyonların henüz nasılsa ayakta kalan son emaresi de silinmiş olacaktır.”

Bayar'ın konuşmasına karşılık, Dışişleri Bakanı Vekili ve Adalet Bakanı Rükneddin Nasuhioğlu'nun cevabı ise önceki yıl Fuad Köprülü'nün Nazlı Tlabar'a verdiği cevaba benzer şekilde genel ve geçiştirici bir tarzda olmuştu. Nasuhioğlu, “bu mesele, doğrudan doğruya üzerinde tetkikat yapılacak bir meseledir. Hariciyenin bununla meşgul olacağını arz ederim” diyerek konuyu kapatmıştı³⁴.

33 T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Dönem: IX, Toplantı: 2, (Kırksekizinci Birleşim, 26.II.1952), s. 898-899.

34 T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Cilt: 13, Dönem: IX, Toplantı: 2, s. 903.

Mecliste zaman zaman konuyu gündeme getirerek Vatikan'la ilişki kurulması gerektiğini vurgulayan milletvekilleri ile birlikte hükümetin tavrına benzer olarak Vatikan'la resmî ilişkide bulunulmasını yanlış bulan vekiller de vardı. 1956 yılında mecliste dinî eğitim ve kurumlarla ilişkinin laiklik üzerinden tartışıldığı bir sırada Hamdullah Suphi Tanrıöver, Vatikan meselesini de gündeme getirmiş ve Bükreş'te görev yaptığı yıllarda Vatikan yetkilileriyle ilişkilerinden ve yetkililerin Türkiye'ye yönelik olumlu tavırlarından bahsetmişti³⁵. Tanrıöver'in görüşlerine itiraz eden Denizli Milletvekili Mehmet Karasan ise Vatikan ile resmî ilişki kurmanın laiklik ilkesini mahvedeceği görüşündeydi. Ayrıca Vatikan'ın açtığı siyasi temsilciliklerin farklı ülkelerde de problemlere neden olduğunu belirten Karasan görüşlerini kısaca şu şekilde açıklamıştı³⁶:

“Vatikan Kilisesi, ruhani rolünü kaybedip, Hristiyan camiasından ayrılarak bir devlet olmaya başladığı vakit bir takım isyan hareketleri başlamıştır. Reform hareketleri, Protestanlık, İngiltere Kilisesi'nin Roma'dan ayrılması buradan ileri gelmiştir. Yavaş yavaş İtalyan birliği geliştikçe Papalık küçük bir arazide, Vatikan duvarları içinde mahsur bir devlet olarak kalmıştır. Fakat hâlâ siyasi mümessilliği devam ediyor ve dünyanın her tarafına siyasi mümessiller gönderiyor. Ama bu devletler bu mümessillerden her yerde memnun değildir. Allah göstermesin, eğer biz Türkiye'de böyle bir şey yapmaya kalkacak olursak devletimizin temelini teşkil eden laiklik anlayışını mahvetmiş oluruz.”

Türkiye - Vatikan Resmî İlişkilerinin Başlaması

Sonraki yıllarda mecliste ve kamuoyunda benzer şekilde devam eden tartışmalarla birlikte Türkiye'nin Vatikan ile resmî ilişkilere başlaması 1960 yılı başlarını bulmuştu. Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi sonrası Vatikan ile ilişkilerin geliştirilmesine yönelik sıklıkla dile getirilen beklentinin hayata geçirilmesi için ilerleyen zamanlarda daha fazla çalışma yapılacaktı. Bu çalışmalardan en önemlisi 1955 yılında Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Adnan Menderes'in Vatikan'ı ziyareti olmuştu. Adnan Menderes 1955 yılı Ocak ayı sonlarında, Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü ve diğer bakan

35 T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Cilt: 10, Devre: X, İctima: 2, (Kırk Beşinci İn'ikad, 26.II.1956), s. 850.

36 T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Cilt: 10, Devre: X, İctima: 2, 852.

ve yetkililerden oluşan bir heyetle birlikte Roma'ya gitmişti³⁷. Asıl amacı İtalyan hükümeti ile Türkiye arasındaki askerî, ekonomik ve siyasi ilişkiler ile işbirlikleri olan ziyaretin sonunda Menderes, Vatikan'da Papa XII. Pius'u da ziyaret etmişti. Basında da bu ziyaretle birlikte artık Vatikan'la resmî ilişkilerin başlaması gerektiğine dair yazılar yer alıyordu. Örneğin Cumhuriyet gazetesinden Nadir Nadi, Vatikan'la resmî ilişkilere başlanmamasını Türkiye için siyasi bir eksiklik olarak değerlendirmekteydi. Laiklik'in bu konuda bir engel olduğunu düşünmeyen Nadi, Vatikan gibi bir kuvvetin ihmâl veya inkâr edilemeyeceği görüşündeydi. Komünizm tehlikesine karşı işbirliği yapıldığı bir sırada bu konunun daha önemli olduğunu da belirtiyordu³⁸.

Adnan Menderes bir hükümet başkanı sıfatıyla Vatikan'a giden ilk Türk devlet adamıydı. Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü ile birlikte Papa XII. Jean'ı ziyaret eden Menderes'e Vatikan tarafından da özel ilgi gösterilmiş, her iki devlet adamına da altın nişanlar hediye edilmişti. Türk basınında yer aldığı şekliyle, görüşme sırasında da yetkililer komünizmle mücadele ve her iki devletin resmî ilişkiler başlatarak birbirlerine temsilciler atmalarını sağlamanın yolları hakkında konuşmuşlardı³⁹.

Papa XII. Pius'un Türkiye ile yakınlık kurma çabaları ile birlikte Türkiye ve Vatikan arasındaki ilişkilerin yakınlaşmasında ve sonradan resmîliğe çevrilmesinde 1958 yılında Papa seçilecek olan XXIII. Jean'ın önemli katkıları olmuştu. Asıl adı Angelo Giuseppe Roncalli olan XXIII. Jean, 1935-1944 yılları arasında İstanbul'da "Yunanistan ve Türkiye Papalık Temsilcisi" olarak görev yapmıştı. Bu görevi sırasında Türkiye ile

37 "Menderes Pazar Günü Roma'ya Hareket Ediyor", *Son Posta*, nr. 3172, 28 Ocak 1955, s. 1, 7.; "Menderes Yarnın Roma'ya Gidiyor", *Milliyet*, nr. 1689, 29 Ocak 1955, s. 1, 7.; "Adnan Menderes Bugün Uçakla İtalya'ya Gidiyor", *Cumhuriyet*, nr. 10958, 30 Ocak 1955, s. 1, 6.; "Menderes Bugün Uçakla İtalya'ya Hareket Ediyor", *Milliyet*, nr. 1690, 30 Ocak 1955, s. 1, 3.; "Başvekil Menderes Bugün Roma'ya Hareket Ediyor", *Son Posta*, nr. 3174, 30 Ocak 1955, s. 1, 5.; "Başvekil Bugün İtalya'ya Gidiyor", *Vakit*, nr. 18404, 30 Ocak 1955, s. 1.; "Başvekil ile Hariciye Vekili Bugün İtalya'ya Gidiyor", *Vatan*, nr. 4927, 30 Ocak 1955, s. 1, 2.; "Türk-İtalyan Görüşmeleri Bugün Başlıyor", *Cumhuriyet*, nr. 10959, 31 Ocak 1955, s. 1, 6.; "Başvekil Roma'da Hararetle Karşılandı", *Milliyet*, nr. 1691, 31 Ocak 1955, s. 1, 7.; "Başvekil Roma'da Törenle Karşılandı", *Son Posta*, nr. 3175, 31 Ocak 1955, s. 1, 5.; "Türk-İtalyan Resmî Görüşmeleri Başlıyor", *Vakit*, nr. 18405, 31 Ocak 1955, s. 1.; "Başvekil Adnan Menderes Roma'da Törenle Karşılandı", *Vatan*, nr. 4928, 31 Ocak 1955, s. 1, 7.; "Türk-İtalyan Müzakereleri Dün Başladı", *Cumhuriyet*, nr. 10960, 1 Şubat 1955, s. 1, 6.; "Türk-İtalyan Siyasî Görüşmeleri Başladı", *Milliyet*, nr. 1692, 1 Şubat 1955, s. 1, 7.; "Türk-İtalyan Görüşmeleri Dün Roma'da Başladı", *Son Posta*, nr. 3176, 1 Şubat 1955, s. 1, 5.; "Türk-İtalyan Münasebetleri", *Vakit*, nr. 18406, 1 Şubat 1955, s. 1.; "Türkiye ile İtalya Arasında Siyasî Görüşmeler Başladı", *Vatan*, nr. 4929, 1 Şubat 1955, s. 1, 7.

38 Nadir Nadi, "Dostça Bir Ziyaret", *Cumhuriyet*, nr. 10959, 31 Ocak 1955, s. 1, 3. Türkiye - İtalya ilişkileri ve İtalya'daki ekonomik ve siyasi gelişmelerden de bahseden yazının tamamı için bkz. Ek: 3.

39 "Menderes Dün Papa ile Görüştü", *Cumhuriyet*, nr. 10961, 2 Şubat 1955, s. 1, 7.; "Papa Menderes'le Vatikan'da Görüştü", *Milliyet*, nr. 1693, 2 Şubat 1955, s. 1, 7.; "Roma Görüşmeleri Tam Bir Mutabakatla Gelişiyor", *Son Posta*, nr. 3177, 2 Şubat 1955, s. 1, 5.; "Başvekilimiz Papa 12'inci Pius ile Görüştü", *Vakit*, nr. 18407, 2 Şubat 1955, s. 1, 2.; "Papa Pius XII Dün Menderes ve Köprülü'yü Kabul Ederek Görüştü", *Vatan*, nr. 4930, 2 Şubat 1955, s. 1, 6.; "Adnan Menderes Bugün Yurda Dönüyor", *Cumhuriyet*, nr. 10962, 3 Şubat 1955, s. 1, 7.; "Başvekil A. Menderes Bugün Yurda Dönüyor", *Vatan*, nr. 4931, 3 Şubat 1955, s. 1, 7.

yakın ilişkilerde bulunan Jean, Türkiye’deki Katolik ayinlerinde Türkçe’nin kullanılmasını uygulamasını da başlatmıştı. 1958 yılında Papa olarak seçilmiş, Papalık vazifesi sırasında da Türkiye ile yakın ilişkiler yanlısı olmuş, bu yüzden de “Türk dostu Papa” olarak da anılmıştı⁴⁰.

Kamuoyunda, Adnan Menderes’in daha önceki Vatikan ziyaretinin de Papa Jean’ın İstanbul’da bulunduğu dönemde oluşturduğu karşılıklı yakınlığın neticesi olduğu düşünülmekteydi. XXIII. Jean’ın Papa seçilmesi üzerine Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, Vatikan’a yolladığı mektupta “Papalık makamında bir Türk dostunun bulunması da benim için çok sevindirici”⁴¹ demişti. 1959 yılında, XXIII. Jean’ın Papa olarak seçilmesinden bir yıl sonra, Cumhurbaşkanı Celal Bayar da Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ile birlikte Vatikan’da Papa’yı bizzat ziyaret etmişti. Roma’da öncelikle Cumhurbaşkanı ve hükümet yetkilileri ile görüşen Bayar ve Zorlu⁴², İtalya ile Türkiye arasında “iktisadî işbirliği ve teknik yardımlaşma antlaşması” imzalamışlardı. Ayrıca iki ülkenin askerî işbirliğini artırmaları gerektiği hususunda da ortak görüş açıklanmıştı⁴³. İtalyan yetkililerle görüşmeler sonrası Vatikan’ı ziyaret eden Bayar’a ikinci dereceden, Zorlu’ya da üçüncü dereceden altın nişan takdim eden Papa XXIII. Jean, görüşmeyi de Türkçe gerçekleştirmişti. Papa, Türkiye’de yaşayan Katoliklerin memleketlerine bağlı vatandaşlar olduklarını ve memleketin refahı için çalıştıklarını ifade ederek, “bütün kalbimizle Türk halkının ve hükûmetinin ilâhî teveccühe mazhar olması ve himayesi için dua ediyoruz” demişti. Her iki tarafın da samimi mesajlar verdiği ziyaret sırasında Türkiye ile Vatikan arasında ilişkilerin geliştirilmesi ciddi olarak gündeme gelmiş, en kısa sürede iki ülke arasında karşılıklı diplomatik ilişkilerin başlatılması ve temsilciliklerin kurulması kararlaştırılmıştı⁴⁴.

40 Rinaldo Marmara, *Türk Dostu Papa Roncalli Giovanni XXIII (1881-1963)*, (Türkçesi: Dominik Pamir), İstanbul 2006, s. 2-5.

41 Rinaldo Marmara, *Türk Dostu Papa XXIII. Jean*, (Türkçesi: Dominik Pamir), İstanbul (Tarihsiz), s. 120.

42 “Cumhur Başkanımız Celal Bayar Dün Roma’ya Gitti”, *Akşam*, 9 Haziran 1959, s. 1.; “Cumhurbaşkanı Celâl Bayar İtalya’ya Gitti”, *Cumhuriyet*, nr. 12527, 9 Haziran 1959, s. 1, 5.; “C. Bayar İtalya’da”, *Milliyet*, nr. 3262, 9 Haziran 1959, s. 1, 5.; “Celâl Bayar İtalya’ya Gitti”, *Vatan*, nr. 6522, 9 Haziran 1959, s. 1, 5.

43 “Bayar, İtalya Cumhur Başkanı ile Görüştü”, *Akşam*, 10 Haziran 1959, s. 1.; “Roma’da Türk – İtalyan Görüşmeleri Başladı”, *Cumhuriyet*, nr. 12528, 10 Haziran 1959, s. 1, 5.; “Türk – İtalyan Görüşmeleri”, *Milliyet*, nr. 3263, 10 Haziran 1959, s. 1, 5.; “İktisadî Anlaşmalar Roma’da İmzalanıyor”, *Vatan*, nr. 6523, 10 Haziran 1959, s. 1, 5.; “Akdeniz’de İşbirliği Lazımdır”, *Akşam*, 11 Haziran 1959, s. 1.; “Türk – İtalyan İşbirliği Anlaşması Dün İmzalandı”, *Cumhuriyet*, nr. 12529, 11 Haziran 1959, s. 1, 5.; “Türk – İtalyan İktisadî Anlaşması Dün İmzalandı”, *Milliyet*, nr. 3264, 11 Haziran 1959, s. 1, 5.; “İtalya Bize 60 Milyon Kredi Açıyor”, *Vatan*, nr. 6524, 11 Haziran 1959, s. 1, 5.

44 “Bayar İtalya’dan Ayrılıyor – Cumhurbaşkanı Papa ile Görüştü”, *Akşam*, 12 Haziran 1959, s. 1.; “Bayar, Roma’da Papa ile Görüştü”, *Cumhuriyet*, nr. 12530, 12 Haziran 1959, s. 1, 5.; “Bayar Dün Papa ile Görüştü”, *Milliyet*, nr. 3265, 12 Haziran 1959, s. 1, 5.; “Papa Jean 23 Dün Bayar ile Görüştü”, *Vatan*, nr. 6525, 12 Haziran 1959, s. 1, 5.

29 Şubat 1960 tarihli bir kararnameyle Türkiye'de Vatikan Elçiliği'nin açılmasına izin verilmiş, Mart ayında da İstanbul'daki Papalık Temsilcisi Francesco Lardone Vatikan Elçisi olarak atanmış ve güven mektubunu Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a sunmuştu. Nisan ayında da Nureddin Vergin, Türkiye'nin ilk Vatikan Büyükelçisi olarak atanmış ve o da Papa'ya güven mektubunu sunarak vazifesine başlamıştı. Böylece Türkiye ile Vatikan arasında diplomatik ilişkilerin resmî olarak yürütülmesi başlatılmış oluyordu⁴⁵.

Sonuç

19. yüzyıl ortalarında İtalyan birliğinin sağlanması sonrası bağımsız devlet niteliğini yitiren Vatikan'ın 1929 yılında tekrar bağımsız devlet statüsü alması, başlangıçta Türk kamuoyu tarafından İtalya'nın dünyada etkinliğini artırmak için siyasi bir hamlesi olarak yorumlanmıştı. Türkiye ve İtalya ilişkilerinde de hala bir güvensizlik havası egemendi. Bu yüzden Vatikan konusu başlangıçta İtalya'nın ve diğer Katolik ülkelerin ilgilenmesi gereken bir konu olarak değerlendirilmiş ve basında Vatikan-Türkiye ilişkilerinin nasıl olacağına dair herhangi bir yorum veya tavsiyeye yer verilmemişti.

Vatikan en baştan itibaren farklı ülkelerle olduğu gibi Türkiye ile de resmî bir ilişki kurmak istemiş ancak Türkiye'nin endişeleri nedeniyle bu süreç uzamıştı. Türkiye'de basında ve parlamentoda Vatikan ile resmî ilişkiler kurulması ve karşılıklar diplomatik temsilcilikler açılması gündeme getirildiğinde ise Türk kamuoyunda ve yetkililerde, bu durumun "laiklik" ilkesine zarar vereceği endişesi oluşmuştu. Dinî bir devlet olan Vatikan ile bu yüzden resmî ilişkiler kurulması doğru bulunmuyordu. Ancak Vatikan ile resmî ilişki olmaması dolayısıyla Türkiye'de yaşayan Katoliklerin Fransız Sefareti tarafından temsil edilmeleri ciddi bir problemdi. Vatikan yetkililerinin dahi, bu durumun Fransa'ya Osmanlı dönemindeki kapitülasyonlara benzer bir ayrıcalık verdiği eleştirileri haksız değildi ve her iki durum da Türkiye açısından problemlî görülmele birlikte, Vatikan'ı tanımak yerine mevcut durumun devamı daha uygun görülmüştü.

İkinci Dünya Savaşı sonrası Türkiye'de çok partili hayata geçiş ve Demokrat Parti iktidarı ile Vatikan – Türkiye ilişkilerinin daha yakın hale gelmesinde ve iki ülkenin resmî ilişkilerini başlatmalarında ise - Papa XXIII. Jean gibi kimi din adamlarının etkisi bulunsa da – esas etken komünizmle mücadelede ittifak düşüncesiydi. Savaş sonrası

45 Ahmet Türkan, "Turkey-Vatican Relations from the Ottomans to the Republic", *International Journal of Humanities and Social Science*, vol.: 5, nr. 5, May 2015, pp. 157-159.; Rinaldo Marmara, *Türk Dostu Papa XXIII. Jean...*, s. 120-123. Papa XXIII. Jean hakkında ayrıca bkz. Bekir Zakir Çoban, *Geçmişten Günümüze Papalık...*, s. 192-196. Biyografisi ve Papalık içindeki çalışmaları hakkında ayrıntılı bir çalışma için bkz. Bekir Zakir Çoban, *Türk Papa – Papa John XXIII (Angelo Giuseppe Roncalli)*, İstanbul 2019, Destek Yayınları.

Cumhuriyet idaresine geçen İtalya ile kendisini Batı blokunda tanımlayan Türkiye arasındaki ilişkiler olumlu bir seyre girmişti. İlişkilerin resmileştirilmesinde bu hususun son derece önemli olduğu anlaşılmaktadır. Buna rağmen süreç yavaş işlese de 1960 yılında, önceki dönemlerde sıklıkla tekrarlanan endişeler bir kenara bırakılarak Türkiye'nin Vatikan'ı tanınması ve resmî ilişkilerin başlaması sağlanmıştı.

Vatikan'la resmî ilişkilerin başlamasıyla Fransa'nın Türkiye'de yaşayan Katoliklerin temsilcisi olma durumu fiilî olarak da tamamen son bulmuştu. Fransa'nın böyle bir hakka sahip olması zaten Lozan Antlaşması'na da aykırı idi. Türkiye'nin Vatikan'daki elçiliği gibi Türkiye'de de bir Vatikan Büyükelçiliği bulunacaktı ve Türkiye vatandaşı Katolikler artık dinî olarak bağlı oldukları Vatikan'ın yetkilileri tarafından temsil edileceklerdi. Günümüzde de Türkiye'nin Vatikan ile diplomatik ilişkileri ağırlıklı olarak Türkiye'de yaşayan Katolik toplumuyla ilgili meseleler hakkında olmaktadır. Türkiye'nin Lozan Antlaşması ile belirlenen azınlık tanımına göre gayrimüslimler azınlık olarak kabul edilmiştir. Ancak devlet resmî olarak tüm gayrimüslimleri bu statüde kabul etmemiştir. Azınlık statüsüne ve tüzel kişilik haklarına sahip olmayan Katoliklerin temsil makamı konumunda olan kurum Vatikan'ın Türkiye Büyükelçiliği'dir.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Belgeleri

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Yer nr: 30,10,0,0 Fon Kodu: 236,594,9.

2. Resmî Yayınlar

T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Cilt: 5, Dönem: IX, Toplantı: 1, (Ellinci Birleşim, 24.II.1951).

_____ : Cilt: 13, Dönem: IX, Toplantı: 2, (Kırksevizinci Birleşim, 26.II.1952).

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Cilt: 10, Devre: X, İçtima: 2, (Kırk Beşinci İn'ikad, 26.II.1956).

3. Gazeteler⁴⁶

Ahenk

Akşam

Anadolu

Cumhuriyet

46 Gazetelerin tarih ve numaraları dipnotlarda belirtilmiştir.

Hizmet

İkdam

Milliyet

Son Posta

Son Saat

Vakit

Vatan

4. Kitaplar

- Çoban, Bekir Zakir: *Geçmişten Günümüze Papalık*, İnsan Yayınları, İstanbul 2009.
- _____ : *Türk Papa – Papa John XXIII (Angelo Giuseppe Roncalli)*, Destek Yayınları, İstanbul 2019.
- Güllü, Ramazan Erhan: *Türkiye’de Gayrimüslimlerin Yönetimi – Osmanlı’dan Cumhuriyet’e*, Ötügen Neşriyât, İstanbul 2018.
- Hearley, John: *Pope or Mussolini*, New York 1929, The Macaulay Company.
- Işık, Halim: *İlk Papa Aziz Petrus’tan Son Papa Ratzinger’e Papalık Tarihi*, Ozan Yayıncılık, İstanbul 2006.
- Marmara, Rinaldo: *Türk Dostu Papa Roncalli Giovanni XXIII (1881-1963)*, (Türkçesi: Dominik Pamir), Vatikan Büyükelçiliği İstanbul Temsilciliği Yayını, İstanbul 2006.
- _____ : *Vatikan Gizli Arşiv Belgeleri Işığında Türkiye ile Vatikan Diplomatik İlişkilere Doğru*, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2012.
- _____ : *Türk Dostu Papa XXIII. Jean*, (Türkçesi: Dominik Pamir), Latin Katolik Ruhani Reisliği Yayını, İstanbul (Tarihsiz), *Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları, I. Cilt (1920-1945)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000.
- Soysal, İsmail: *Ermenilerin ve Doğu Hristiyanlarının Sorunları Çerçevesinde Osmanlı Papalık İlişkileri*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2012.
- Türkan, Ahmet: *Ermenilerin ve Doğu Hristiyanlarının Sorunları Çerçevesinde Osmanlı Papalık İlişkileri*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2012.

5. Makaleler

- Bozkurt, Abdurrahman: “Fransa’nın Osmanlı Devleti’ndeki Katolikleri Himaye Hakkı ve Bunun Sona Ermesi”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, Sayı: 52, 2010/2, İstanbul 2011, ss. 123-151.
- Cantemur, Türkan: “Türkiye – İtalya İlişkileri (1930-1950)”, 38. *ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi) Bildirileri, II. Cilt – Tarih ve Medeniyetler Tarihi*, Ankara 2012, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, ss. 779-813.
- Cumbo, Horace F.: “The Holy See and International Law”, *The International Law Quarterly*, Vol.: 2, nr. 4, Winter 1948-1949, pp. 603-620.
- Çelebi, Mevlüt: “Atatürk Dönemi ve Sonrasında Türkiye – İtalya İlişkilerini Etkileyen Faktörler”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: XXXI, Sayı: 91, Ankara, Bahar 2015, ss. 93-130.
- Engel-Janosi, Friedrich: “The Roman Question in the Diplomatic Negotiations of 1869-70”, *The Review of Politics*, Vol: 3, nr. 3, July 1941, pp. 319-349.
- Fenwick, C. G.: “The New City of the Vatican”, *The American Journal of International Law*, Vol.: 23, nr.: 2, April 1929, pp. 371-374.
- Güllü, Ramazan Erhan: “Benito Mussolini’nin İtalya’da İktidara Gelişinin Türk Kamuoyuna Yansıması”, *Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 11, Sayı: 22, Ankara, Güz 2015, ss. 305-329.
- Harrison, Carol E.: “Zouave Stories: Gender, Catholic Spirituality, and French Responses to the Roman Question”, *The Journal of Modern History*, nr. 79, June 2007, The University of Chicago, pp. 274-305.
- Martens, Kurt: “The Position of the Holy See and Vatican City State in International Relations”, *University of Detroit Mercy Law Review*, Vol.: 83, nr.: 5, Summer 2006, pp. 729-760.

- Mills, William C.: “Unity Deferred: The Roman Question in Italian History, 1861-82”, *Past Imperfect*, Vol.: 4, 1995, pp. 31-55.
- Örik, Nahid Sırrı: “Papalık ve Papalar”, *Resimli Tarih Mecmuası*, Cilt: III, Sayı: 31, İstanbul, Temmuz 1952, ss. 1588-1592.
- Özalp, Mürsel: “Papalık Tarihinden Bir Kesit: IX. Pius Dönemindeki Dini ve Siyasi Gelişmeler”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 17, Sayı: 2, 2017, ss. 305-330.
- Parmaksızoğlu, Canan: “Sultan II. Abdülhamid’in Papa XIII. Leo’yu İstanbul’a Daveti”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Cilt: 116, Sayı: 228, İstanbul, Mayıs-Haziran 2017, ss. 145-157.
- Pollard, John: “A Court in Exile: The Vatican, 1870-1929”, *The Court Historian*, Vol.: 12, nr. 1, 2007, pp. 35-47.
- Şakiroğlu, Mahmut H.: “Vatikan”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: 42, İstanbul 2012, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, ss. 564-568.
- Toros, Taha: “Tanzimat’ın İlanından Sonra Papalıkla İlk İlişkimiz”, *Tarih ve Toplum*, Cilt: 19, Sayı: 109, İstanbul, Ocak 1993, İletişim Yayınları, ss. 26-30.
- Türkan, Ahmet: “Sultan Abdülaziz Dönemi’nde Osmanlı Papalık İlişkileri”, *Sultan Abdülaziz ve Dönemi Sempozyumu Bildirileri*, Cilt: III (Ordu ve Siyaset), Ankara 2014, Türk Tarih Kurumu Yayınları, ss. 15-35.
- _____ : “Sultan II. Abdülhamid Dönemi’nde Papalıkla İlişkiler”, *Sultan II. Abdülhamid Sempozyumu Bildirileri*, Cilt: I (İç ve Dış Siyaset), Ankara 2014, Türk Tarih Kurumu Yayınları, ss. 321-340.
- _____ : “Osmanlı ile Papalık Arasındaki İlk Dostane İlişkiler ve Bunun Doğu Kiliseleri Açısından Önemi” *History Studies*, Vol.: 6, nr. 6, December 2014, pp. 195-215.
- _____ : “Turkey-Vatican Relations from the Ottomans to the Republic”, *International Journal of Humanities and Social Science*, vol.: 5, nr. 5, May 2015, pp. 157-159.

EK: 1**İTALYA İLE PAPALIK ARASINDA AKDEDİLEN İ'TİLÂFIN
MAHİYETİ NEDİR?**

Muharrem Feyzi*

Geçen haftanın en mühim siyasî vak'ası Papalık makamıyla İtalya Hükûmeti arasında akdolunan i'tilâftır. Bu i'tilâf cihân-şümûl ehemmiyeti hâiz bulunuyor. Çünkü bu i'tilâf 60 seneden beri bir türlü hallolunamayan ve umûm Katolik devletlerini sıkı bir surette alâkadâr eden bir mesele-i uzmâyı hallediyor; ruhanî ve siyasî bir buhrân-ı dâimîyi kat'î surette bertaraf ediyor.

Gayet karışık ve mudil olan bu meselenin halli, tabiatıyla faşizmin hariçte ve dâhilde itibârını tezyit edecektir.

İtalya hükûmetiyle Papalık arasında akdolunan i'tilâf iki muahedeye derc olunmuştur. Muahedelerden biri meselenin mülkiyete ait kısmını halletmektedir. 1870 senesinde bin senelik istiklâl ve hukûk-u hükûmrânîsini kaybeden Papalık makamı, tekrar müstakil bir devlet oluyor ve evvelce bu makama tahsis olunan mntıkanın hududu tevsi olunuyor.

İkinci muahede ruhanî mahiyette olup İtalya'daki Katolik papazlarının salâhiyyet-i ruhaniyyesini tanzim ve tespit ediyor. Bu muahede ile izdivaç merasiminin ifası papazlara aittir. Tabii mezhebin icabatından talâk olmadığından bunun papazlara ait bir ciheti yoktur.

Papalık meselesi asr-ı sâbıkta Avrupa'da bir seyl-i huruşan gibi her manıayı yıkan milliyet hareketinin bir neticesi olarak meydana gelmiştir.

Muhtelif idare ve hükûmetlere tâbi İtalya'nın birleşmesi fikrinin zuhuru günü bu mesele doğmuştur. Günkü İtalya'nın tek bir hükûmet olması maksadıyla, Papalık'ın İtalya şibih ceziresinin ortasına yayılmış koca bir hükûmet olarak mevcudiyetini muhafaza eylemesi kabil-i te'lif olamazdı. Mütemediyen ecnebi istilâlarına maruz kalan İtalyanlar, istiklâl ve mevcudiyetlerini muhafaza için İtalya'nın bir olmasından başka çare göremiyordu. İlk fikir ve teşebbüs (Piedmon)da doğmuştur.

Gariptir ki bidayette papazlar, Papalık hükûmetinin akıbet-i nihâiyyesinden endişe eylemekle beraber, İtalya'nın hareketine alelumum temayül göstermişlerdi.

* *Cumhuriyet*, nr. 1717, 16 Şubat 1929, s. 3.

1846'da Papalık tahtına liberal efkâr sahibi Dokuzuncu (Pie)'nin gelmesi birliğin kolayca hâsıl olacağına kuvvetli ümitler peyda eylemişti. Lâkin Papa'nın Baş Vekili (Rossi)'nin bir cinayete kurban gitmesi bu ümitleri neticesiz bıraktı. Sonradan hükümet-i müttehide teşkili suretinde İtalya'nın birliğini temin eylemek harekâtı peyda olmuş ise de muahharan bu teşebbüs suya düşmüştür.

1860 senesinde İtalya'da ecnebler aleyhine taraf taraf kıyاملar çıkıp isyan eden eyaletler birer birer (Piedmout)'aya iltihak eylediği bir zamanda Kral Viktor Emanuel bizzat Papa'ya bir mektup gönderip İtalya'nın birliğini temin için i'tilâf teklif eylemişti.

Lâkin bu teşebbüsler hep akim kalmıştır.

Papa, bin senelik tarihi olduğu ve Avrupa'nın en eski hükûmeti olduğundan dinî ve beynelmilel müessese şeklini aldığından bir türlü istiklâlinden ayrılmak istemiyordu.

1870'de Fransa'nın Prusya karşısında hezimetinden istifade eden İtalyan askerleri Roma'ya girdikten sonra Papa istiklâlini kaybederek İtalya devletinin elinde adeta bir esir haline geldi. 1871 senesinde İtalya hükûmeti Teminat Kanunu namı verilen bir kanun vasıtasıyla Papalık makamının salâhiyyetini tespit eylemiş ise de Papa buna rıza ve muvafakat göstermemiştir. Bundan sonra Papalık meselesi, gittikçe şiddetini kaybetmek suretiyle devam edip durmuştur. Nihâyet Faşist hükûmeti bu meseleyi halleyledi. Bu muvaffakiyyet, nüfusu Katolik olan bütün hükûmetler tarafından takdir ve tebrikle karşılanmıştır.

EK: 2*DEMOKRAT PARTİ İSTANBUL MİLLETVEKİLİ NAZLI TLABAR'IN, VATİKAN'IN TANINARAK İKİ ÜLKENİN KARŞILIKLI TEMSİLCİLER BULUNDURMASI GEREĞİNE DAİR 24 ŞUBAT 1951 TARİHİNDE MECLİSTE YAPTIĞI KONUŞMA**

“... Demokrasinin temeli olan hak ve adalet prensiplerinin müdafii, batı dünyasını teşkil eden devletlerin birbirlerine daha fazla yaklaşmaları ve daha sıkı münasebetlerle bağlanmaları zarureti her zamandan fazla şu sıralarda kendisini hissettirmektedir.

Ehemmiyeti cihanşümul olduğunu büyük bir mânevi kuvveti hakiki surette temsil ettiğini öteden beri hepimizin bildiği Vatikan da insan haklarının müdafaasında hür milletler camiasının kıymetli bir uzvudur.

Bu sebeplerledir ki, hak ve adalet müdafii bütün devletler çok evvel Vatikan ile siyasi münasebetler tesis etmişlerdir. Mevzu bu esas zaviyeden tetkik edilirse devlet ve milletimizin de aynı insan haklarının samimî ve hararetle bir müdafii ve hür devletler camiasının bir unsuru olduğuna göre bunun dışında kalmaması lâzım geldiği neticesine varılır.

Hepinizin malûmudur ki, Vatikan Devleti insan haklarını külliyen inkâr eden komünizmin has düşmanıdır. En bâriz delili, Vatikan'ın komünizmi şiddetle reddederek ve bu mezhebin saflarında yer almış olanları afaroz ederek insanlık mefhumunun dışında saydığını cihana ilân etmesidir. Buna mukabele olarak komünizm topu, tüfeği ve ordusu olmayan Vatikan'ı bir numaralı düşmanı teşkil ettiğini resmen ilân etmesi de Vatikan'ın yüz milyonlarca insan üzerindeki kudret ve kuvvetini, ehemmiyet ve şümulünü gösterir. Bildiğimiz gibi Birleşmiş Milletler âzası olan 52 milletin Vatikan'da diplomatik mümessili vardır. Bunun haricinde kalan Sovyet Rusya, Bulgaristan gibi memleketlerdir. 52 devletin hepsini bir bir zikretmeyeceğim. Yalnız bir fikir verebilmek için, size Katolik nüfusu nisbeti hiç mesabesinde olan birkaç memleketle, Vatikan'ın nüfuz sahasına giren yani Katolik nispeti yüzde yüze yakın olan bazı memleketleri zikretmekte fayda görüyorum. Meselâ; Çin'de 458.000.000'de o % 67, Mısır'da yüzde yüzü Müslüman olan bir memlekette 19.100.000'de o % 60, Japonya 73 milyondur Katolik nispeti 0,14'tür. Fakat her şeyden ziyade yüzde yüz Müslüman devleti olan Endonezya 60.700.000 nüfusu vardır, nispeti 0,50'dir. Bu devlet de 25 Mayıs 1950'de Vatikan'a mümessil göndermiştir.

*T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Cilt: 5, Dönem: IX, Toplantı: 1, (Ellinci Birleşim, 24.II.1951), s. 679-680.

Vatikan'ın nüfuz bölgesine giren memleketlerin bazıları şunlardır: Avusturya, Belçika, İspanya, Fransa, İtalya'dır. Katolik nispetleri yüzde yüzdür. Bunun haricinde Almanya % 35, İsviçre % 41, Amerika % 17'dir.

Vatikan, dünya cereyan ve hâdiselerini mânevi ölçülerle tahlil eden, mühim bir müşahede ve istihbarat merkezidir. Bu mânevi ölçüler kendisinin mümessil bulunduğu memleketlerde, o memleketlerin nef'ine tecelli eder. Meselâ, Polonya istilâya uğradığı zaman bu tecavüzü Polonya'da tel'in eden tek ses Vatikan'ın mümessilinin sesi olmuştur. Eminim ki memleketimizde Vatikan'ın resmen mümessili bulunsaydı Bulgaristan'daki komünist hükümetin ırkdaşlarımızı maruz bıraktığı menfur işkenceler derhal protesto edilerek 100 milyarlarca insana bu yoldan da duyurulacaktı.

Meryem Ana'nın yaşamış olduğu evin Efes'te bulunduğu sabit olması ile de Vatikan'la politik münasebetler tesisinin gerek siyasi gerek iktisadi bakımdan memleketimize birçok faydalar temin edeceği mülahazası, muhakkak vârittir.

Elde edilecek faydalardan bahsederken bu teklifimin hükümetimiz, milletimiz ve onun muhterem mümessilleri sizler tarafından lââyık olduğu ehemmiyetle karşılanacağına inanıyorum. Çünkü Mısır ve Endonezya gibi Müslüman olan memleketler Vatikan'da temsil edilmişlerdir. İran, siyasi münasebet tesisi için müzakere halindedir. Amerika Birleşik Devletleri ve Fransa gibi lâik devletler Vatikan'da çoktan beri mümessil bulundurmaktadırlar ki Amerika'da azîm ekseriyet Protestan'dır.

Anglikan Kilisesi'ne bağlı bulunan İngiliz milletinin de mümessil bulundurması elde edilecek politik faydalara verdiği kıymet ve ehemmiyeti gösterir.

Daima demokrasiler safında bulunmuş olan Vatikan Devleti ile siyasi münasebetler tesisi lüzumunun dış politikada milletimizin şeref ve haysiyetine lââyık bir surette medeni cesaret ve teşebbüs fikri göstermiş olan Demokrat Hükümetimizce takdir edileceğine ve bu suretle yerinde bir karar verileceğine şüphe edilemez.

Muhterem Dışişleri Bakanı'nın bu mevzu hakkında kıymetli mütalâa ve mülahazalarını rica ederken yeni bir elçilik tesisinde bütçe bakımından maddi bir imkânsızlık karşısında bulunuluyor ise bu vazifenin şimdilik Paris veya Bern Büyükelçiliklerimizden biri tarafından ifa edilmesi kabildir, kanaatindeyim.

...”

EK: 3**DOSTÇA BİR ZİYARET**

Nadir Nadi*

Başbakan Adnan Menderes'in Roma seyahati her iki memleket halk efkârında müsa-
id yankılar uyandırdı. Bu ziyareti vesile ederek, Türkiye ile İtalya arasındaki dostluk ve
iyi münasebet duygularını bir daha tebarüz ettirmeyi gazetelerimiz ihmal etmiyorlar.

Gerçekten, Kuzey Atlantik Paktı Teşkilatı'nın doğu güney ucunda Orta ve Doğu
Akdeniz bölgesinde bulunan memleketlerimiz, dünya barışı ve hür milletler savunması
uğruna önemli vazifeler yüklenmişlerdir. Batı Avrupa'dan başlayarak Akdeniz'in, Yakın
ve Orta Doğu'nun ve giderek bütün hür dünyanın güvenliği konusunda milletlerimiz
çok büyük bir rol oynamaktadırlar. Bencil duygulara kapılmaksızın söyleyebiliriz ki
kuvvetli ve sağlam bir Türkiye barış dünyasına ne kadar faydalı ise kuvvetli ve sağlam
bir İtalya da o kadar faydalıdır. Bu itibarla, İkinci Cihan Harbi sonundan bu yana dost
milletin başardığı hızlı kalkınma hamlelerini biz Türkler derin bir takdir duygusuyla ta-
kip etmekteyiz. Abluka altında uzun mahrumiyet yılları geçiren, muhtelif cephelerde
yüz binlerce evlâdını kaybeden, denizden ve havadan limanlarıyla, şehirleriyle yıkıcı
bombardımanlara uğrayan İtalya, savaş biter bitmez büyük bir cesaretle derhal yaraları-
nı sarmaya koyuldu ve beş altı yıl gibi kısa bir zaman içinde hemen bütün kayıplarını
yerine getirmeye muvaffak oldu. Bugün İtalyan endüstrisi 1938'deki istihsal seviyesini
geride bırakmış, İtalyan parası istikrara kavuşmuş, komünizm ve anarşi tehlikesi bir teh-
like olmaktan uzaklaşmıştır. Bütün bunlar bir Akdeniz çocuğu olan İtalyan vatandaşının
ışıklı zekâsı, çalışkanlığı ve aynı zamanda kanaatkârlığı sayesinde başarılmıştır.
İtalya'ya mahsus ekonomik ve sosyal davaların bütün bütün çözülmüş sayılamayacağını
biliyoruz. Bu bakımlardan biz de büyük davalarla karşı karşıyayız. Hür milletler müşte-
rek güvenliği bakımından bunların önemini takdir ederiz. Beraberce üyesi bulunduğ-
umuz milletlerarası teşekküllerde birbirimize aid problemleri anlayışla karşılayacağımıza
şüphe olmadığı gibi aramızda dostça yürüttüğümüz ekonomik ve sosyal münasebetler
çerçevesi içinde de müşterek menfaatlerimizi kollamak suretiyle, milli kalkınma davala-
rımızda el ele yürümeyi tabii buluruz.

* *Cumhuriyet*, nr. 10959, 31 Ocak 1955, s.1, 3.

Başbakanın ziyareti vesilesiyle bu hususların esaslı bir şekilde gözden geçirileceğine ve belli konular üzerinde realist ilerlemeler kaydedileceğine eminiz.

Sayın Menderes'in Roma'da Papa XII. Pius tarafından da kabul edileceğini öğreniyoruz. Bir hükümet başkanının Vatikan'ı ziyareti, eğer aldanmıyorsak Türk tarihinde ilk defa görülmektedir. Bu olayın önemini azımsamamalıdır. Devletler hukuku bakımından birkaç hektarlık arazinin hükümranı sayılan Papalık, gerçekte beş kıtaya serpilmiş yarım milyar insanın manevî kaderine hükmeden muazzam bir kuvvettir. Laik bir devlet olan Türkiye Cumhuriyeti objektif olarak bu kuvveti ne inkâr ne de ihmal edebilir. Memleketimize karşı daima yakın bir sempati besleyen şimdiki Papa XII. Pius ve Başbakan Adnan Menderes'in görüşmelerinden sonra Vatikan'la Türkiye Cumhuriyeti arasındaki münasebetlerin daha sağlam esaslar üzerinde bir devamlılık haline kavuşacağını umuyoruz. Vatikan öteden beri Türkiye'de diplomatik bir temsilci bulundurmaya önem verdiği halde Cumhuriyet hükümetleri bu hususu dikkate almayı nedense geciktirmişlerdir. Katolik dünyasının manevî liderini resmen tanıdığımız gün, siyasî bir eksiğimizi gidermiş olacağız. Komünizm tehlikesine karşı bütün kuvvetlerin işbirliği ettiği bir sırada bu konuyu daha fazla ihmal etmeyeceğizdir.